

Jeroen, zorg jij ervoor dat Nederland die twee Rembrandt-portretten kan kopen. Dat is samengevat de opdracht die minister van Financiën Dijsselbloem op 8 september 2015 krijgt van premier Rutte. De premier is aangestoken door het enthousiasme van zeven fractievoorzitters, die zich tijdens een geheim beraad in het Mauritshuis met Rijksmuseum-directeur Wim Pijbes hebben voorgenomen om de vierhonderd jaar oude huwelijksportretten van Maerten Soolmans en Oopjen Coppit naar Nederland te halen. Aan Dijsselbloem nu de taak om het museum te helpen de benodigde 160 miljoen euro snel bij elkaar te krijgen.

Maar zo eenvoudig ligt dat niet. Op het ministerie van Financiën is al meteen duidelijk dat Dijsselbloem niet zomaar even 160 miljoen kan vrijmaken. „De minister is niet gemachtigd deze aankoop te doen”, e-mailt een ambtenaar van de Inspectie der Rijksfinanciën, een dienst binnen het ministerie, aan collega's. „[...] Is domweg onrechtmatig. Kunnen we kwijt onder boogje woogie. Rekenkamer is genoodzaakt dit te veroordelen. Dus eerst toestemming Kamer vragen.”

Het ministerie heeft een trauma van de aankoop van Mondriaans schilderij *Victory Boogie Woogie* in 1997, is op te maken uit de interne e-mailcorrespondentie die aan NRC is verstrekt na een beroep op de Wet openbaarheid van bestuur (WOB). De toenmalige minister van Financiën, Gerrit Zalm, bracht destijds met De Nederlandse Bank het ongekende aankoopbedrag van 82 miljoen gulden bijeen - zonder de Tweede Kamer daarbij te betrekken. De ophef die ontstond over deze 'ondemocratische greep in de staatskas' willen de ambtenaren nu koste wat kost voorkomen.

Ze hebben hun bedenkingen bij het plan van de fractievoorzitters, blijkt uit de merendeels geanonimiseerde e-mails: „Hoofdvraag is of het Rijksmuseum alles heeft gedaan om private fondsen te werven. Bijdrage Rijk moet een noodscenario zijn.” Maar de ambtenaren gaan wel hard aan de slag. De opdracht van hogerhand ligt er nu eenmaal. Wat volgt is een dollmansrit door de financiële bureaucratie.

Tallose opties worden verkend. Mag het Rijksmuseum geld lenen op de kapitaalmarkt? Mag het Rijksmuseum schatkistbankieren, en dus zijn rekeningen aanhouden bij de Staat? Of moet de Staat voorfinancieren en het geld terugverdienen via sponsors uit het bedrijfsleven? Wie wordt er eigenaar, het Rijksmuseum of de Staat?

Op donderdag 10 september vindt een ontmoeting plaats tussen Rijksmuseum-directeur Wim Pijbes, Dijsselbloem en thesaurier-generaal Hans Vijlbrief. Pijbes voert de druk op de regering op, blijkt uit het gespreksverslag van ambtenaren: „Duidelijk werd dat er grote belangstelling van de Franse Staat (en museum het Louvre) voor deze schilderijen is.”

Gunstige regeling

Frankrijk heeft al een exportvergunning afgegeven voor de schilderijen, maar via de Franse pers wordt druk uitgeoefend op minister van Cultuur Fleur Pellerin om de vergunningen in te trekken. In de zomer had zij wel met haar collega Jet Bussemaker aan de eigenaren, de Franse bankiersfamilie Rothschild, gevraagd of de twee landen de schilderijen samen konden kopen. Maar geen van de partijen maakte er echt werk van. Geen geld, geen prioriteit.

Pijbes is sinds de zomer bezig fondsen te werven onder de zeer vermogende families van Nederland. Hij belooft dat ze mogen gebruikmaken van een gunstige fiscale regeling. Als ze meedoen, kunnen hun erfgenen de investering later ruim aftrekken van de erfbelasting. Daarover heeft hij overlegd met de Belastingdienst.

Op dinsdag 15 september schrijft minister Dijsselbloem vanaf zijn iPad aan de betrokken ambtenaren: „Gisteravond weer met Pijbes gesproken. Ze zijn heel

Het koningspaar bekeek op 10 maart 2016 de aangekochte Rembrandts in het Louvre. Links Louvredirecteur Martinez, rechts Rijksmuseumdirecteur Pijbes

Plots was er 67,5 mln tekort voor Rembrandts

Reconstructie

Aankoop Rembrandts

Uit interne mail van de ministeries van Financiën en OCW, door NRC via een Wob-procedure opgevraagd, blijkt dat de paniek rond de aankoop van de Rembrandts steeg: het Rijksmuseum had minder geld dan verwacht.

Door onze redacteurs
Hanneke Chin-A-Fo en **Claudia Kammer**

ver met een aantal zeer vermogende particulieren die gebruik zouden willen maken van de 110-procentregeling in succes-siewet. Verder goede voortgang met fondsen en een loterij. Genoeg om het aan te durven.”

Die fiscale regeling zorgt tegelijkertijd voor een probleem: die geldt alleen als de particulieren zelf (gedeeltelijk) eigenaar worden. Maar dan kan de Staat kan niet financieel bijspringen zonder de Europese regels voor ongeoorloofde staatssteun te schenden. De Staat kan alleen meebetalen als hij zelf eigenaar wordt. Er is maar één oplossing: de Staat koopt één schilderij en de particulieren samen met het Rijksmuseum het andere.

Pijbes voorziet daar een probleem. Tijdens een bijeenkomst met ambtenaren van Financiën en OCW op woensdagavond 16 september waarschuwt hij dat de Rothschilds bezwaar kunnen maken tegen het openbreken van de afspraken die hij met hen heeft, namelijk dat de twee schilderijen in één koop zouden zitten.

De ambtenaren schrijven daarna in hun verslag: „Na enige discussie wordt helder voor OCW en Financiën dat het Rijksmuseum niet slechts een exclusieve optie heeft om met de verkoper te onderhandelen, maar ook dat er al een koopcontract ligt. Feitelijk ligt er een voorlopig koopcontract tussen verkoper en Rijksmuseum met als verbindende voorwaarde het kunnen regelen van de financiering.” Dit is een onprettige verrassing voor de ambtenaren. Zo'n voorlopig koopcontract breekt niet zomaar open. Pijbes belooft dat hij toch met de eigenaren zal gaan praten.

REACTIE RIJKSMUSEUM

'Contact met particuliere partijen is vertrouwelijk'

Rijksmuseumdirecteur Wim Pijbes

laat in een reactie op dit stuk weten dat hij het niet eens is met de weergave van de ambtenaren dat hij geen toezeggingen had van particulieren maar slechts intenties. Hij zegt de financiering voor de aankoop van de Rembrandts in september voor 24,5 miljoen euro „rond” te hebben gehad, een bijdrage van het Rijksmuseumfonds inbegrepen. Van particulieren had hij volgens eigen zegen voor 60 miljoen euro aan „toezeggingen”. Over deze bedragen wil hij geen verdere vragen beantwoorden, omdat de fondsenwerving “in vertrouwelijkheid heeft plaatsgevonden”.

Over de stukken die NRC via de Wet Openbaarheid van Bestuur (WOB) verkreeg wil het museum verder ook geen nadere vragen beantwoorden. Maar het museum meldt verder in een schriftelijke reactie:

„De aankoop is uiteindelijk geschied door de Franse en de Nederlandse staat, waarmee beide staten het directe eigendom verkregen. Daarmee vervielen de andere financieringsopties.”

Paniek

De volgende dag komt de zaak in een stroomversnelling, omdat *De Telegraaf* lucht heeft gekregen van de plannen. Nu moet alles voor elkaar zijn vóór maandagochtend, als de krant publiceert. Wie weet hoe Frankrijk anders reageert.

De Staat heeft de financiering van zijn portret rond: 30 miljoen komt uit een kunst aankoopfonds van OCW, 50 miljoen uit toekomstige dividenden uit staatsdeelnemingen. Bij het Rijksmuseum heerst stress: daar is een tekort van 17,5 miljoen. En er blijkt meer niet voor elkaar te zijn. Uit een gespreksverslag: „Het Rijksmuseum stelt toezegging te hebben van particulieren voor een bedrag van [50] miljoen. Dit blijken intenties te zijn.” Met de families is nog niets contractueel vastgelegd. Zij wachten op een definitief akkoord van de Belastingdienst voor de fiscale regeling. Dat heeft Pijbes nog steeds niet.

Het museum moet als de bliksem ergens 67,5 miljoen zien te regelen. Op zondagmiddag komt ING met een offerte voor een lening, maar wil daar de namen van de beoogde particuliere investeerders voor terug. Pijbes zegt deze niet te kunnen geven. De Raad van Toezicht van het museum wil ook geen toestemming geven om de lening aan te gaan zonder meer zekerheden van de particulieren. Het geld komt er niet. Als het nieuws op maandag via de *Telegraaf* naar buiten komt, lijkt het voor de buitenwereld alsof alles in kannen en kruiken is. Maar achter de schermen heerst paniek. Ambtenaren schrijven: „Het Rijksmuseum geeft aan dat het proces hen boven het hoofd groeit en lijkt re-

Financiën had nog trauma van aankoop door Zalm van 'Victory Boogie Woogie' van Mondriaan in 1997

gie kwijt te zijn.”

Advocatenkantoor Allen & Overy is intussen ingehuurd om het contract met de Rothschilds te bestuderen. Een ambtenaar schrijft: „Het Rijksmuseum wil graag optreden als kopende partij [...], uit publicitair oogpunt.” Bij Financiën vinden ze het niks: „Juridisch is de Staat hier niet slechter af, maar toch zie ik liever de Staat als kopende partij in het contract. Wij fourneren het geld, misschien willen onze ministers ook in de schijnwerpers staan, en dan is de symboliek van het zijn van koper toch belangrijk.” Dan gebeurt wat iedereen vreesde: de Fransen komen in actie. Pellerin maakt op 24 september bekend dat ze 80 miljoen euro heeft om de portretten samen met Nederland te kopen. In allerijl proberen de ambtenaren van Financiën om nog eens 80 miljoen euro te vinden, zodat de Staat alsnog beide werken kan kopen. Het geld moet van OCW komen, of alle departementen moeten bijdragen. Tot in de nacht wordt doorgewerkt aan de begroting, zodat die snel naar de Tweede Kamer kan. Een ambtenaar vraagt aan Dijsselbloem: „We hebben nu ook discussie over asiel. Komt toch de vraag waarom dit prioriteit krijgt.”

Reël zijn de plannen niet. De volgende dag besluiten Rutte, Dijsselbloem en Bussemaker om de diplomatieke schade te beperken en 'de Franse route' te nemen. Pijbes kan het moeilijk verkroppen. Hij wil genoegdoening vragen als zijn koopovereenkomst wordt verbroken. Ook dat is niet realistisch. „Veel succes met overeenkomst volgens Frans recht”, schrijft een ambtenaar van Financiën cynisch.

Swarts laat de cello meesterlijk zingen

Cd klassiek

Lucia Swarts
The Italian origins of the violoncello

Mayke Rademakers
La Furia

The Italian origins of the violoncello: dat is precies waar Lucia Swarts, celliste van onder meer de Nederlandse Bachvereniging, de luisteraar op trakteert.

De cello maakte in de tweede helft van de 17de eeuw in Italië een enorme ontwikkeling door, die Swarts laat horen aan de hand van verrassend en divers repertoire. Als solist in sonates van Alessandro Scarlatti en Bononcini, maar óók in begeleidingsrol, in een onbekende kamerconcert van Lulier, of in canon met een andere cello.

Gelouterde krachten als klavecijnist Siebe Henstra en sopraan Johanne Zomer staan Swarts voortreffelijk bij.

Een van de innovaties was inderijd het omwikkelen van de darmsnaren. Waar je een cellosolo in later eeuwen stevast herkent aan de sprong naar de hoogste snaar, wilde Domenico Gabrielli - zelf cellist - juist alle snaren laten horen. De cello is bij hem in zekere zin een completer instrument, en Swarts laat het in al zijn facetten meesterlijk zingen en knorren.

Ze wisselt Domenico Gabrielli's prachtige onbegeleide etudes (*Ricercars*) af met geweldige drieminutensonates van Giuseppe Maria Jacchini: muziekwereldjes in een notendop.

Mayke Rademakers slaat na haar fascinerende cd rond Bachs *Cellosuite* een heel andere weg in: *La Furia* is gewijd aan Spaanse en Latijns-Amerikaanse muziek, een oude liefde.

Niet als Lucia Swarts wil Rademakers een onbekende kant van haar instrument laten horen, en hoewel de

Celliste Lucia Swarts

voor de hand liggende namen niet ontbreken - De Falla, Piazzolla, Ginastera - is ook haar album gemêleerd en verrassend. Flamenco en tango vormen de rode draad, maar de variëteit aan gemoedstoestanden en sferen is groot.

Met pianist Matthijs Verschoor weet Rademakers De Falla's *Suite Populare Española* perfect te treffen. Ze harkt als een flamencogitarist over de snaren, om even later in het hoogste register een boerenfluitje te imiteren. De reeks Spaanse ansichten van de Cubaan Joaquín Nin (vader van schrijfster Anaïs) blijft in vergelijking hangen in braaf exotisme.

Zwaartepunt is de *Cellosuite* van Gaspar Cassadó, leerling van Pablo Casals. Cassadó's *Cellosuite* stamt uit de jaren twintig, maar werd gepopulariseerd door cellist János Starker, van wie Rademakers op haar beurt weer een leerling is.

Het is een heerlijk en divers werk, dat de onvermijdelijke Bach-erfenis en voorzichtig impressionisme combineert met (niet per se Spaanse) folklore, zoals de doedelzakachtige bourdoutonen van de Sardana.

Joep Stapel

TRACK Brian Eno: The Ship

Brian Eno, de 67-jarige producer/activist/songwriter, ontdekte onlangs dat zijn stem was gezakt. Hij haalt nu de lage C, en noemde dat: 'Een van de voordelen van het ouder worden.' Voor een geluidsstallatie in Stockholm had Eno een nieuw instrumentaal 'ambient'-nummer opgenomen, met grondtoon C. Daar zong hij alsnog een melodie bij, waardoor de 21 minuten durende track een rustgevende hybride werd, met uitgerekte flarden en bromtonen die van alle kanten lijken te komen. Eno zingt als een gregoriaanse monnik, in langzame herhalings. Het nummer is de titelsong van zijn in april te verschijnen nieuwe cd. Op *The Ship* staat

ook een cover van The Velvet Underground, *I'm Set Free* uit 1972, dat volgens hem nu 'zelfs relevanter is dan toen'.

Hester Carvalho